

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, вважаємо, що проведення оцінки результативності створення та функціонування сайту-візитки підприємства як одного з чинників ефективності менеджменту сільськогосподарських підприємств свідчить про ефективне впровадження цього засобу комунікації. Так, на даний час спостерігається лінійне зростання числа відвідувачів сайтів-візиток підприємств, що досліджуються, а географічна структура свідчить

про вдале позиціонування (зокрема, вибір адреси сайту) у мережі Інтернет.

Подальші дослідження результативності створення та функціонування сайтів-візиток підприємства мають бути направлені на визначення їх економічної ефективності та порівнянню з іншими каналами передачі інформації сільськогосподарських підприємств в процесі управління господарською діяльністю.

Список використаної літератури:

1. Кількість регулярних інтернет-користувачів в Україні зросла до 15 млн осіб [Електронний ресурс] / УНІАН Економіка. — 30.10.2012. — Режим доступу до статті: <http://economics.unian.net/ukr/detail/145194>
2. Україна – 9-та в Європі за кількістю користувачів Інтернету [Електронний ресурс] / Український інтернет-огляд. — 09.02.2012. — Режим доступу: <http://ukr-net.info/2012/02/09/ukrajina-9-ta-v-evropi-za-kilkistyuu-korystuvachiv-internetu/>
3. Бородаев Д.В. Место веб-сайта в системе корпоративной идентификации / Д.В. Бородаев // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва. — 2006. — №10. — С. 13-19.
4. Рочев К.В. Экономическая эффективность создания онлайн-ресурса, как автономного источника дохода [Электронный ресурс] / К.В. Рочев, А.А. Болкина // Информационные технологии в управлении и экономике — 2012. — № 1. — С. 21-29. — Режим доступу до журн.: http://itue.ru/docs/ITUE_1.pdf
5. Сайт-визитка [Электронный ресурс] / Материал из Википедии — свободной энциклопедии — Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Сайт-визитка>
6. Басыров Р. О CMS вообще / Роберт Басыров // 1С Битрикс: Постройте профессиональный сайт сами — СПб, 2009. — С. 13-16.
7. Оценка эффективности сайтов [Электронный ресурс] / Агентство Аутсорсинг-инфо.— Режим доступа: <http://www.optimum-site.ru/effektivnost.htm>

В статті виконана оцінка результативності створення і функціонування сайтів-візиток ЗАО «Агрофірма «Мрія» і ОДО «Маяк». Розглянуто динаміку і географічну структуру відвідувань за період проведення спостереження. Заложено основи для визначення економічної ефективності функціонування сайту в подальших дослідженнях.

The performance evaluation of creating and functioning of business card websites for CJSC «Agrofirma «Mriya» and ALC «Mayak». The dynamics and geographical structure of visitors during the period of observation have been provided. The basis for evaluating of the economic effectiveness of the web-site for further research has been settled.

Рецензент: д.е.н., професор Чупис А. В.
Дата надходження до редакції: 25.10.2012 р.

УДК 338.436:332.12

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ГАЛУЗЕВИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРІВ

М. М. Одінцов, д.е.н., професор, Кременчуцький національний університет
О. М. Одінцов, к.е.н, доцент, Черкаський державний технологічний університет

Досліджуються процеси формування територіально-галузевих агропромислових кластерів, розкривається роль агропромислових кластерів у розвитку аграрної сфери економіки. Формування кластерів розглядається як основний напрямок інноваційної діяльності в АПК.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, кластер, територіальна агломерація, кооперація, інтеграція, конкурентоспроможність, інноваційні технології.

Постановка проблеми. В умовах трансформації економіки України великі сільськогосподарські підприємства залишилися без традиційної державної підтримки, державного регулювання цін на ресурси монополізованих постачальників і цінового свавілля перекупників сільськогосподарської продукції при несформованій ринковій інфраструктурі агропромислового комплексу. Наслідком такої економіки стала їх інвестиційна не-

спроможність або навіть неможливість здійснювати просте відтворення виробничого процесу. Відбувається скорочення виробництва важливих видів продовольства, зниження якості продуктів харчування, втрата сільськогосподарськими підприємствами конкурентних позицій на ринку.

В свою чергу підприємства переробної сфери АПК відчувають нестабільність або недостатність сировинної бази, втрачаючи конкурентос-

Вісник Сумського національного аграрного університету

роможність на ринку продовольства. Відчуваючи нестачу якісної сировини, вони розглядають можливість створення інтегрованих формувань з тим, щоб об'єднати процеси виробництва сировини і кінцевої продукції, відшуковують можливість інвестування виробничих процесів.

При створенні таких формувань виявляється ряд принципових підходів і напрямів агропромислової кооперації і інтеграції, що відносяться до визначення масштабів діяльності і рівня спеціалізації підприємств і організацій, вибору складу учасників та організаційних форм інтеграції, встановлення раціональних виробничо-економічних зв'язків, розробки економічного механізму спільної діяльності. Вибір форм кооперації і інтеграції залежить від виробничо-економічного стану продовольчого ринку, форм об'єднання ресурсів і їх участі у створенні основних видів кінцевих продуктів, можливостей агропромислового комплексу регіонів і країни в цілому.

Однак незалежно від обраної форми для всіх агропромислових формувань головним залишається проблема об'єднання всього відтворювального процесу – від сільськогосподарського товаровиробника до споживача готової продукції. Учасники системи повинні забезпечити просування продукції по всьому ланцюгу: виробництво – переробка – реалізація, що в кінцевому підсумку сприяє досягненню ефективної діяльності всієї системи і кожного учасника інтеграційного ланцюга зокрема. В сучасних умовах найбільш ефективною системою об'єднання зусиль підприємств і організацій даного інтеграційного ланцюга стає кластерний підхід, який базується на врахуванні позитивного синергетичного ефекту територіальної агломерації, тобто географічної близькості споживачів і виробників, сітьових ефектів, використання потенціалу освіти і науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нині кластерна теорія і практика розвитку економіки знаходить особливу увагу з боку Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Світової організації торгівлі (СОТ), Євросоюзу, розвинутих країн і країн СНД. Зокрема, в ЄС формується загальноєвропейська модель стимулювання поширення кластерів за рахунок національного і регіонального їх фінансування.

Ідея про переваги кластерної організації виробництва виникла наприкінці XIX століття у праці Альфреда Маршала «Принципы экономики» [1]. Маршал звернув увагу на синергетичний ефект, який досягається при об'єднанні і підвищенні спеціалізації підприємств. Е. Дахмен[2] на прикладі шведських корпорацій показав інноваційну динаміку їх розвитку за рахунок взаємної підтримки в середині кластерів. Л. Метсон дослідив внутрішньокластерні взаємозв'язки[3]. М. Енрайт[4] і С. Розенфельд[5] розробили систему класифікації кластерів. Серед українських дослідників необхідно відзначити роботи С. Соколенко[6], М. Войнаренко[7], П. Саблука[8], М. Кропив-

ко[9], С. Юшина[10]. Сучасна концепція кластеризації економіки належить американському вченому Майклу Портеру[11], який у своїх працях дав визначення, характеристику, основні ознаки і обґрунтування ключових переваг кластеру.

Необхідність створення кластерів в агропромислому комплексі України не викликає сумніву, що доказано роботами відомих учених в цій галузі. Разом з тим проблема участі України в різних інтеграційних об'єднаннях вирішується надто повільно та з відривом від теорії і практики кластеризації.

Виклад основного матеріалу. В Україні, як і в багатьох інших країнах з економікою, що відновлюється і реформується, актуальною залишається проблема продовольчої безпеки країни. Агропромисловий комплекс сьогодні – головна сфера економіки, яка здатна забезпечити населення країни продуктами харчування, а промисловий комплекс – сировиною. Основу виробничо-економічної системи агропромислового комплексу складають три сфери галузевої діяльності. Перша сфера об'єднує галузі, які забезпечують засобами виробництва сільськогосподарське виробництво, друга сфера включає саму галузь сільського господарства, третя – об'єднує підприємства заготівлі, транспортування і переробки сільськогосподарської продукції. Від рівня розвитку аграрного сектору країни залежить економічний і матеріальний добробут її населення, підвищення загального рівня життя.

Сучасний економічний механізм ринкової економіки України не сприяє агропромислому комплексу працювати з повною віддачею. Це пояснюється специфікою аграрного виробництва і його кінцевого продукту. Сільськогосподарські ціни і доходи аграріїв значно відстають від цін і доходів економічної системи країни в цілому. Якраз ці факти стали причиною виникнення тенденції зниження мотивації підприємницької діяльності в аграрному секторі. Формування підприємств агропромислового сектора в об'єднання високої конкурентоспроможності безперечно носитиме значні переваги в економічному розвитку галузей, територій (регіонів) і країни.

По-перше, для забезпечення гнучкого і ефективного управління економікою необхідно створити систему, при якій декілька підприємств підпорядковані одному управлінському органу. Якраз така система управління необхідна агропромислому формуванню, в склад якого входять підприємства і організації різних галузей виробництва. По-друге, в таких формуваннях процес концентрації і спеціалізації відбувається в багато ширшому обсязі, ніж в автономних аграрних і промислових організаціях, у зв'язку з тим, що інтеграція сприяє укрупненню масивів сільськогосподарських культур, раціоналізації виробництва, удосконаленню технічної і технологічної бази об'єднаних організацій. По-третє, виникає можливість переміщення основних технічних засобів

в межах формування і підвищення ефективності їх використання.

Всі перелічені фактори викликають необхідність створення агропромислових формувань кластерного типу на основі застосування інноваційних технологій. Кластеризація буде сприяти перетворенню агропромислового комплексу у високотехнологічну, індустріалізовану, енергоощадливу, самодостатню, диверсифіковану галузь, здатну забезпечити власне населення достатньою кількістю якісних продуктів харчування та значно збільшити експорт продовольства.

Не зважаючи на очевидні, доведені світовою практикою переваги кластерного підходу розвитку економіки, застосування його в Україні обмежене у зв'язку з наявністю ряду проблем.

В економічній літературі кластери структуровані у чотири групи моделей:

1) сконцентровані на обмеженій території конкуруючі компанії, випускаючі диференційований продукт і маючі особливу маркетингову стратегію за її межами – європейська модель;

2) сукупність територіально-сконцентрованих підприємств і організацій, пов'язаних між собою економічними відносинами за принципом територіальної спеціалізації – північноамериканська модель;

3) вертикально-інтегрована спеціалізована територія, функціонуюча в межах державної економічної політики – азіатська модель;

4) сукупність малих організацій і фірм, сконцентрованих навколо організації-монополіста, яка спеціалізується на виробництві товарів-напівфабрикатів за замовленням головної організації і конкуруючі між собою за ціною, якістю та правом постачання – японська модель.

Перша і друга моделі за імпульсом розвитку передбачають внутрішньокластерну конкуренцію; третя – керівну і спрямовуючу роль держави; четверта – конкуренцію в межах спочатку заданого вектору розвитку організації.

На основі цих моделей нам вважається можливим визначити агропромисловий кластер в умовах сучасної економіки України як територіальне поєднання підприємств і організацій, пов'язаних виробничо-збутовою діяльністю з метою підвищення конкурентоспроможності продукції і активізації інноваційної діяльності. На наш погляд, агропромисловий кластер за змістом продовольчого територіально-галузевого підкомплексу слід трактувати як процес об'єднання організацій різних сфер діяльності в єдиному відтворювальному циклі від виробництва сировини до реалізації готової продукції із включенням всіх стадій виробництва, результатом якого відбувається отримання синергетичного ефекту. Поєднання конкуренції, кооперації і інтеграції на географічно обмеженій спеціалізованій території є основними ознаками агропромислового кластера. Кооперація і інтеграція якраз і сприяють досягнення територіального і регіонального синергетичного ефек-

ту.

Синергетичний ефект створюється від складання зусиль всіх організацій-учасників кластера, а також опосередкованого ефекту, виміряти який можливо тільки побічним шляхом. Виникаючий в інтегрованих структурах синергетичний зв'язок при спільних діях незалежних елементів системи забезпечує збільшення їх загального ефекту до величини більшої, ніж сума ефектів тих самих елементів, діючих самостійно, незалежно. Основний результат синергетичного ефекту учасників кластеру – скорочення трансакційних витрат та нарощування конкурентних переваг на ринку.

П.Т. Саблук і М.Ф. Кропивко розуміють агропромислову кластеризацію "як концентрацію та спеціалізацію агропромислового виробництва з формуванням на території замкнутих продуктових ланцюгів "виробництво, зберігання, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції" на засадах інтеграції для одержання учасниками кластерів конкурентоспроможної продукції й підвищення її прибутковості"[8].

Головною метою створення агропромислового кластеру в територіально-галузевому продуктовому підкомплексі є досягнення стабільного конкурентного стану на ринку. В складі агропромислового кластеру крім сільськогосподарських і переробних організацій повинні бути постачальники для них ресурсів, транспортні і інші організації.

Концепція територіально-галузових кластерів співзвучна з теорією економічного районування і пов'язана з ним формування господарських регіональних комплексів вченого радянського періоду Н.Н. Колосовського. Суть цієї концепції полягала у виділенні району як певним чином спеціалізованої території, в середині меж якої всі економічні агенти повинні прямо або опосередковано здійснювати функції спеціалізації і кооперації. Кожний економічний район при цьому розглядався як окремий територіально-виробничий комплекс, що об'єднує трудові і природні ресурси, промислові підприємства і регіональну інфраструктуру.

Ключовим поняттям в теорії економічного районування є поняття "енерговиробничих циклів", під якими розуміється вся сукупність виробничих процесів, які здійснюються в економічному районі на основі використання певного виду енергії і наявної сировини: від первинної стадії виробництва сировини до отримання всіх видів готової продукції, яку можливо виробити в регіоні, виходячи з вимог наближення виробництва до джерел сировини і комплексного використання компонентів сировинних і енергетичних ресурсів. Поєднання циклів та їх сировинних і енергетичних баз на даній території створює територіально-виробниче ядро регіону.

На нашу думку, майже всі принципи територіально-виробничих комплексів переносяться і на поняття територіально-галузових агропромисло-

вих кластерів. Сформовані в Україні регіональні агропромислові комплекси багато в чому мають риси кластерів, хоча не систематизовані і, відповідно, не відповідають в ринкових умовах основній меті – підвищення конкурентоспроможності на відповідному продуктовому ринку. Корінна їх відмінність від кластерів, за трактовкою М. Портера [11], полягає у наявності конкуренції в середині кластера. У зв'язку з цим виникає необхідність проведення всебічного аналізу існуючих терито-

ріально-виробничих комплексів з виділенням в них основних конкурентних формувань для побудови на їх основі високоефективних агропромислових територіально-галузевих кластерів.

Аналіз функціонуючих нині в аграрній сфері економіки агропромислових комплексів та порівняння їх з характеристикою агропромислових кластерів виявляє ряд їх суттєвих відмін (табл. 1), які не суперечать корінним чином характеристикам кластерних систем.

Таблиця 1

Порівняльні характеристики агропромислових комплексів і кластерів

Характеристика	Територіальний агропромисловий комплекс	Територіально-галузевий агропромисловий кластер
1. Мета створення	Найбільш ефективне використання матеріально-технічних і людських ресурсів	Об'єднання різних інститутів і фірм для підвищення конкурентності території на основі виробництва високо конкурентної продукції
2. Принцип розміщення	Раціональне і найбільш ефективне розміщення виробництва в економічних районах і країні	Розміщення кластерів на територіях конкурентних переваг
3. Принцип розвитку	Комплексний розвиток виробничих, переробних, заготівельних і обслуговуючих підприємств	Розвиток територій на основі використання конкурентних переваг
4. Поділ праці	Оптимальний територіальний поділ праці між регіонами	Ефективне використання виробничих, людських і природних ресурсів території
5. Розвиток регіонів і країни	Вирівнювання рівнів економічного і соціального розвитку економічних районів	Підвищення соціально-економічного рівня розвитку територій
6. Принцип формування	Планове регулювання державою діяльності АПК	Добровільне або стимульоване формування кластерів на основі організаційно-економічних зв'язків

Для ефективного формування структурних взаємозв'язків в середині кластера необхідно

опиратися на порівняльний аналіз вертикально-інтегрованих структур і кластерів (табл.2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика вертикально інтегрованих структур і кластерів

Параметри характеристики	Вертикально-інтегровані структури	Кластери
Характер виробництва	Жорстка спеціалізація	Інноваційний підхід, гнучка спеціалізація
Параметри характеристики	Вертикально-інтегровані структури	Кластери
Характер виробництва	Жорстка спеціалізація	Інноваційний підхід, гнучка спеціалізація
Структура виробництва	Централізація в межах виробничого ланцюга	Координація і погодження автономних підприємств
Характер конкуренції	Відсутність в середині структури, наявність на зовнішньому ринку	Обмежена присутність у середині кластера, наявність на зовнішньому ринку
Оцінка ефективності	За показниками галузей	За показниками ефективності розвитку території (регіону)
Наявність державного регулювання	Присутні	Присутні зі слабим впливом

Висновки. Характер розвитку територіальних агропромислових комплексів обґрунтовує інтеграцію інтересів галузевих продовольчих і основних суб'єктів територіального соціально-економічного розвитку. На нашу думку, не варто кардинально протиставляти вертикально-інтегровані структури – холдинги і кластери. Об'єднання в кластер на основі вертикальної інтеграції формує не спонтанну концентрацію різних виробничо-технологічних і наукових структур, а певну систему розповсюдження новітніх технологій і знань. При таких умовах в середині кластера створюється значний синергетичний і мультиплікативний ефект за рахунок:

- ефекту перетікання інновацій в кластері;
- ефекту прирощення грошових потоків на основі складання грошових потоків підприємств і організацій, які входять у кластер;
- ефекту спільного використання інфраструктурних об'єктів;
- ефекту зниження трансакційних витрат.

Крім того, поєднання діяльності структурних частин холдингів і кластерів дає мультиплікативний синергетичний ефект, який суттєво підвищує ефективність функціонування кластерних структур і сприятиме підвищенню конкурентоспроможності як самих кластерів, так і території (регіону) в цілому.

Список використаної літератури:

1. Маршал А. Принципы экономической науки / А. Маршал. – Т. 1. – М.: "Прогресс", 1993. – 415 с.
2. Dahmen E. Entrepreneurial Activity and the Development of Swedish Industry, 1919-1939. Stockholm, 1950.

3. Matsson L.G. Management of Strategic Change in a «Markets as Networks» Perspective // Management of Strategic Change, Pettigrew A.M. (ed.). N.Y.: Oxford, Basil Blackwell, 1987.
4. Enright M J. Why Clusters are the Way to Win the Game? // Word Link, No: 5, July/August, 1992. – pp. 24-25.
5. Rosenfeld S.A. Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development // European Planning Studies, Nr. 5, 1997. – pp. 3-23.
6. Соколенко С.І. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем – кластерів / Соколенко С.І. – Севастополь. – Вид-во ТОВ "Рібест", 2006. – 37 с.
1. 7. Войнаренко М.П. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / Войнаренко М.П. // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 29 – 33.
7. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / Саблук П.Т., Кропивко М.Ф. // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 3 – 12.
8. Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / Кропивко М.Ф. // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 55 – 58
9. С.О. Юшин. Методичний аспект кластерного управління розвитком аграрного сектору / С.О. Юшин, В.П. Павлик, М.А. Брусенко. // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 128 – 132.
10. Портер М. Конкуренція / Портер М. Конкуренція. Пер. с англ. – М.: Издательский дом "Виль

Исследуются процессы формирования территориально-отраслевых агропромышленных кластеров, раскрывается роль агропромышленных кластеров в развитии аграрной сферы экономики. Формирование кластеров рассматривается как основное направление инновационной деятельности в АПК.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, кластер, территориальная агломерация, кооперация, интеграция, конкурентоспособность, инновационные технологии.

The processes of forming of territorial-branch agroindustrial clusters are investigated, the role of agroindustrial clusters opens up in development of agrarian sphere of economy. Forming of clusters is examined as basic direction of innovative activity is in АПК.

Keywords: agroindustrial complex, cluster, territorial agglomeration, cooperation, integration, competitiveness, innovative technologies.

Рецензент: д.е.н., професор Соколов М. О.
Дата надходження до редакції: 25.03.2012 р.

УДК 330.3 313: 662.767.2

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА БІОЕТАНОЛУ

М. П. Талавирия, д.е.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування
О. М. Талавирия, аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування

Викладено основні аспекти виробництва етилового спирту, виготовленого з біологічно відновлювальної сировини, а також визначення можливої площі під енергетичними культурами для виробництва біоетанолу.

Ключові слова: біоетанол, енергетичні культури, спиртова галузь, світлі нафтопродукти, виробництво.

В сучасних умовах розвитку сільського господарства особливо важливого значення набуває розвиток виробництва біоетанолу. Подолання сучасних і запобігання ймовірним екологічним кризам неможливі без застосування новітніх екобіотехнологій для очищення стічних вод, біосорбції важких металів зі стоків, знешкодження небезпечних газових викидів, збагачення повітря киснем, використання перспективних засобів знешкодження твердих і рідких промислових відходів, біодеградації нафтових забруднень у ґрунтах і воді, біодеградації хімічних пестицидів та інсектицидів, підвищення ефективності методів біологічного відновлення забруднених ґрунтів, заміни низки агрохімікатів на біотехнологічні препарати тощо. Важливими напрямками також мають стати розробка екобіотехнологій, спрямованих на виробництво біогазу та водню з органічних відходів, мікробіологічна

деструкція ксенобіотиків, застосування біоіндикації та біотестування в системі екологічного моніторингу.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Питаннями економічної доцільності виробництва альтернативних видів палива з позицій продовольчої та енергетичної безпеки займалися такі науковці, як Г. Калетник, П. Шиян, П. Циганков, А. Українець, О. Шпичак.

Мета дослідження. З'ясувати основні аспекти виробництва етилового спирту, виготовленого з біологічно відновлювальної сировини, а також визначити можливі площі під енергетичними культурами України для виробництва біоетанолу.

Виклад основного матеріалу. Відкриття, зроблені в останні роки в сфері наук про життя, сприймаються фахівцями як переконливий доказ того, що ХХІ ст. стане епохою біотехнологій, які, в поєднанні з нанотехнологіями та біоінформатики,

Вісник Сумського національного аграрного університету